

Predhodno priopćenje
UDK 37.01

FILOZOFIJA I ODGOJ: SLOBODA ILI USUGLAŠAVANJE KRIŽANJE PUTOVA SUVREMENOSTI

Riccardo Sirello
Italija

Primljeno, 11. svibnja 2005.

U uvjetima djelovanja trustova, ekonomske koncentracije i globalizacije, singularitet subjekta sve više dolazi u pitanje. Sve teži prema desubjektivizaciji pojedinaca i naroda i prema obveznosti jednostavnim tehnikama naukovanja s rizikom da društvo promijeni u društvo bez subjekta.

Zadatak je filozofije da premisli novonastale okolnosti i promjene koje su nužne u klasičnom poimanju subjekta i subjektiviteta. Odgoj, kao i filozofija, dio su praktičkih posebnosti kojima su jedinke gurnute u razmišljanje o sebi samima, u poimanje i djelovanje kao subjekti. Pitanje odnosa filozofije i odgoja treba postaviti radikalno i odgoj treba povezati sa slobodom.

Ključne riječi: desubjektivizacija, filozofija, odgoj, različitost, sloboda, subjekt, subjektivitet

Kada se suočimo sa subjektom edukacije, nemoguće je odrediti etimologijsko, a još manje povijesno motrište. Glagol *educirati* svojim podrijetlom upućuje na druge glagole kao što su *podignuti*, *poučavati*, *oblikovati*. Oni pak sa svoje strane upućuju na koncept različito odgovornih subjekata, u *kategoriji subjekta* koji danas predstavlja jednu od najproblematičnijih filozofskih kategorija.

Treba pažljivo razmisliti o subjektu i subjektivitetu, koji su s povijesnog motrišta pretrpjeli transformaciju: pokoravanje te kontrolu i opadanje subjektivnosti.

Obzor materijalnih i društveno-ekonomskih uvjeta neće više podržavati autonomiju pojedinca i razdoblje trustova, ekonomske koncentracije i globalizacije briše iluziju singulariteta subjekta, to je desubjektivizacija. Dakle, ako izraz *educirati* znači pomoći subjektima da steknu dimenziju subjektivnosti, pojačaju, obnove polje iskustva koje dopušta ljudskoj je-

dinki da izroni kao subjekt, ista ta edukacija dakle treba proći duboku krizu u uklanjanju klasičnog subjekta.

Jedna od zadaća Odgoja jest dakle da ostane vjeran subjektu u trenutku kad osjeća da nestaje. Jedna je od zadaća Filozofije da premisli – u krilu jedne dimenzije misleće subjektivnosti kao pripadajuće pluralitetu i drugosti – mnogodimenzionalnost čistog subjekta u suvremenom društvu. Filozofija treba biti prije svega pitanje; ne skup znanja, nego postavljanje u pitanje svega što znamo ili vjerujemo da znamo o odgoju.

Kako se očituje to postavljanje pitanja? Ono treba biti *cjelovito*. Filozofija nije petljanje u sve. Ali o svemu se može filozofirati. Zapravo, nijedno područje ne izmiče filozofskim pitanjima.

Veza između filozofije i odgoja neraskidiva je. Budući da je odgoj ljudski čin *par excellence*, čovjek je, kaže Kant, to što jest samo po odgoju (Kant, 1981, 35–38)¹.

Zatim, ono treba biti radikalno. U smislu da ono ide do osnove stvari. Prema tome, svatko se pita: Koliko je sati? Što je vrijeme? Jednako tako i kad se radi o odgoju. Filozofija ne traži da konstruira školski program; ona se pita što je to vrijedno truda da bude poučavano, zašto to poučavati i pokušava dati nova značenja.

Ona ne traži najsigurnija i najučinkovitija sredstva, ona se pita koji su ciljevi odgoja. Filozofija odgoja će dakle biti sve važnija i važnija. Zato što postavljanje u filozofsko pitanje napokon treba biti životno. U smislu da to što ga potiče nije čisto spekulativni interes. Kad se postavlja pitanje: Što je vrijeme?, pitanje je ne samo vremena, nego nas, našeg postojanja, naše tjeskobe i naše radosti, dakle našega života i naše smrti.

U suvremenosti, filozofija kao odgoj treba znati promišljati ne samo o načinu poticanja želje, nego također o pitanju lišenosti smisla. Filozofija je znati-biti. Prigovara nam se da je to traženje nekako zanemareno kod današnjih filozofa. Možda, ali ne može se od toga činiti apstrakcija. Bitno je pitanje: tko se danas posvećuje razmišljanju o filozofiji i njezinim odnosima prema odgoju? Je li ona rezervirana za jedno tijelo specijalista? U stanovitom smislu, može se reći da svatko o tome razmišlja od trenutka kad se pita o ciljevima edukacije.

¹ »Ugodno je misliti da će ljudska priroda uvijek biti bolje razvijena odgojem i da se to može postići dajući joj oblik koji njoj najbolje odgovara. To nam otvara perspektivu bolje budućnosti ljudske vrste.«

Odgoj i Poduka? Poduka može također dopustiti razvitak ljudske prirode. (Kant, 1981, pp. 35–38)

Ali to što je najočitiije, to je poglavito činjenica da se traži znanje povezivanja *odgoja i slobode*.

Već kad podučavatelj razmišlja o ciljevima svog pothvata, kad se pita zašto, ili bolje, s kojim ciljem čini to što čini, on filozofira. Svaki filozof stvorio je metodu koja mu odgovara, ili bar prikladni izbor jedne filozofske metode: to je filozofski izbor.

Izgleda tako da smo na povijesnoj i društvenoj razini u krilu današnje rasprave najboljih filozofa, upravo u trenutku da se uputimo prema svijetu koji bi se mogao uzdržati od kategorija subjektivnosti, da ideja subjekta bude nadiđena i stoga može biti smijenjena idućom promjenom znanosti. Ipak, odgoj se ne zna i neće okaniti te kategorije, upravo zato što je sama kriza subjekta ta koja ga je postavila prema svojoj slici kao praktičku obveznost.

Odgoj, kao i filozofija, čine dio tih praktičnih posebnosti kojima su jedinice gurnute u razmišljanje o sebi samima, u poimanje i djelovanje kao subjekti. Pozitivan je aspekt toga u tome što dopušta da se vodi računa o uskoj vezi koja postoji između filozofske refleksije, odgoja i subjektivnosti. Subjektivnost koja nije moralna, ali koja se nalazi gotovo na rubu rastvaranja, koja stječe svijest po sebi samoj, o svojoj opozivosti. Sve teži prema desubjektivizaciji pojedinaca i naroda i prema obveznosti jednostavnim tehnikama naukovanja s rizikom da društvo promijeni u *društvo bez subjekta*. Treba naprotiv ostati vjeran subjektu u trenutku kad ga se osjeća u punom rastvaranju. Odgoj se ne treba pokoravati isključivo praktičkim tehnikama. On se djelatno ne može uzdržati od subjekta, ali istodobno treba ponovno promisliti filozofsko motrište pod znakom subjektivnosti: subjektivnost mišljenja (Ricoeur, 1955, pp. 23–24).

Više se pitanja, dakle, postavlja čineći očevdnima nove suvremene probleme:

- Mora li odgoj proći duboku krizu prema rastvaranju klasičnog subjekta?
- Postoji li doista neka pedagoška subjektivnost u krilu neke nove paradigamske vizije složenosti suvremenog doba?

Suvremeno doba postavlja više problema koji se tiču pogotovo složenosti i mišljenja o različitosti svakoga² odbacujući strukturalističku poziciju. Filozofija treba razmisliti pogotovo o tri neraskidiva međašnja iz-

² Različitost može podupirati ljudski razvitak, a da ga ne lišava svega što čini njegovu osobitost i dopustit će mu da izgradi svoju »različitost« – različitost s jednim *a* prema izrazu J. Derridae u *La pharmacie de Platon* – to će reći, očuvajući njegovu subjektivnost, njegovu imaginarnost.

raza: *želja*³(Deleuze/Guattari, 1972, pp. 33–35), *razumijevanje*⁴, i *postojanje*⁵; ona treba također postaviti pitanje subjektiviteta kao *autonomnog subjektiviteta*. U neposrednoj budućnosti treba dakle reorganizirati odnose između filozofije i *odgoja u slobodi duhova* (Rousseau, 1964). Veze između filozofije i odgoja trebaju biti prije svega *potpuno, radikalno* i *životno* pitanje.

Literatura:

- Kant, Immanuel (1981.), *Traité de pédagogie*, Edition Hachette.
Maritain, Jacques (1959), *Pour une philosophie de l'éducation*, Fayard.
Rogers, Carl (1968), *Le développement de la personne*, Dunod.
Postman, Neil (1981), *Enseigner c'est résister*, Le Centurion.
Scheffler, Israel (1960), *The Language of Education*, Springfield.
Marrou, Henri-Irenne (1975), *De la connaissance historique*, Edition Du Seuil.
Ricoeur, Paul (1955), *Historie et Vérité*, Du Seuil.
Deleuze, Gilles et Guattari, Felix (1972), *L'Anti-Edipe*, De Minuit.
Merleau-Ponty, Maurice (1945), *Sens et Non-Sens*, Nagel.
Rousseau, Jean Jacques (1964), *La Nouvelle Héloïse*, Edition Gallimard.

³ »Mi trebamo razmisliti o subjektivnim uvjetima koji omogućuju ili ograničavaju to razumijevanje. Historičar nam se pokazao kao čovjek koji kroz epokhč zna izići iz sebe da bi napredovao u susret drugome. Može se dati ime toj vrlini: ona se zove simpatija.« (Marrou, 1975, pp.92–94)

To znači da je simpatija uvjet razumijevanja.

⁴ »Zasluga je nove filozofije da upravo u pojmu postojanja traži sredstvo da ga misli. Postojanje u modernom smislu, to je kretanje kojim je čovjek u svijetu, zalaže se u nekoj prirodnoj i društvenoj situaciji prema svom viđenju svijeta. Svako je zalaganje dvojbena, budući da je na putu potvrde ili ograničenja slobode: ja se trudim obaviti tu službu, ali to znači da bih mogao ne obaviti je i da ja odlučujem isključiti tu mogućnost.« (Merleau-Ponty, 1945, pp.142–143)

PHILOSOPHY AND EDUCATION:
FREEDOM OR COORDINATION

THE INTERSECTION OF THE PATHS OF CONTEMPORANEITY

Riccardo Sirello

Under the conditions of operating trusts, economic concentration and globalisation, the singularity of subjects has increasingly been brought into question. All tends towards the de-subjectification of both the individual and the nation, and – according to the obligatoriness of the simple techniques of apprenticeship – with the risk of changing society into a society without subjects.

The task of philosophy is to reflect upon the newly-arisen circumstances and changes which are necessary for the classical conception of subjects and subjectivity. Both education and philosophy are part of the practical particularities with which individuals are thrust into thinking about themselves, into conceiving and operating as subjects. The question of the relationship between philosophy and education should be posed radically, and education should be linked with freedom.

Key words: *de-subjectification, philosophy, education, diversity, freedom, subject, subjectivity*